

Eiropas pilsoņu iniciatīva „Sākt beznosacījuma pamatienākumu visā ES”

Kopš 2020. gada 25. septembra Eiropas Savienībā notiek parakstu vākšana Eiropas pilsoņu iniciatīvai „Sākt beznosacījuma pamatienākumu visā ES”. Līdz 2022. gada 25. martam ir nepieciešams savākt 1 miljonu Eiropas Savienības pilsoņu parakstus, lai to iesniegtu Eiropas Komisijā. Iniciatīvas mērķis ir panākt, ka visā ES saskaņā ar tās ekonomikas politiku tiek ieviesti beznosacījuma pamatienākumi, kas nodrošina ikvienas personas materiālo eksistenci un iespēju piedalīties sabiedrības dzīvē. Iniciatīvu par beznosacījuma pamatienākumu ieviešanu visā Eiropas Savienībā var parakstīt vietnē <https://lv.eci-ubi.eu/>.

Šis ir ievadraksts vairāku rakstu sērijai par beznosacījuma pamatienākumu. Plānojam atspoguļot beznosacījuma pamatienākumu (BPI) tēmu no dažādiem skatu punktiem, raugoties caur Latvijas prizmu. Sāksim ar ievadrakstu par to, kas ir BPI, kādiem mērķiem BPI ir domāti, sniegsim īsu ieskatu vēsturē un ietekmi uz notiekošo mūsdienās.

Plaši apsriesta tēma sociālajā un cilvēktiesību jomā

Beznosacījuma pamatienākums pēdējo gadu laikā ir kļuvis par vienu no visvairāk apspriestajām tēmām sociālajā un cilvēktiesību jomā gan Eiropā, gan visā pasaulē. Par šo tēmu runā filozofi, ekonomisti, mediķi, izglītības, drošības, dažādu arodu un mākslas jomu pārstāvji, nevalstisko organizāciju aktīvistu, to apspriež Apvienoto Nāciju Organizācijā, Pasaules ekonomikas forumā Davosā un Pasaules banka veic aprēķinus. Šo ideju atbalsta arī Romas Pāvests Francisks, par to rakstot savā grāmatā „*Let us dream*” („Ļaujiet mums sapņot”). Par BPI runā kā pilnī, tā būdīgās. Tiek uzskatīts, ka BPI ieviešana ir tikai laika jautājums. Lai nezaudētu laiku un savu konkurētspēju gadījumā, ja mums būtu jākonkurē ar valsti, kurā jau ir ieviests BPI, par to ir pienācis laiks runāt arī Latvijā.

Kas ir beznosacījuma pamatienākumi?

Beznosacījuma pamatienākums (angliski – *Unconditional Basic Income*, jeb *UBI*) atbilst zemāk definētajiem četriem kritērijiem.

Vispārējs: BPI tiek maksāts visiem, neveicot mantiskā stāvokļa pārbaudi.

Individuāls: tiesības uz BPI ir katram indivīdam — sievietei, vīrietim, bērnam.

Bez nosacījumiem: beznosacījumu pamatienākumam kā cilvēciskām un juridiskām tiesībām ir jābūt bez jebkādiem priekšnosacījumiem — bez pienākuma strādāt algotu darbu, izrādīt gatavību strādāt, iesaistīties sabiedriskajā darbā u.tml.

Pietiekami augsts: summai jābūt tādai, kas nodrošina pienācīgu dzīves līmeni, kas atbilst sabiedrības sociālajiem un kultūras standartiem attiecīgajā valstī.

Tāpat beznosacījuma pamatienākumus veido periodiski naudas maksājumi, ko piešķir visiem pilsoņiem (rezidentiem) bez līdzekļu pārbaudes, lai nodrošinātu viņiem dzīves līmeni virs nabadzības sliekšņa līdz mūža galam.

BPI izmaksā naudā, ne natūrā, ļaujot saņēmējiem to tērēt pēc saviem ieskatiem. BPI maksā ikvienam, nevis mērķē uz kādu konkrētu iedzīvotāju grupu, individuāli, nevis mājsaimniecībai. BPI neietver nekādas prasības attiecībā uz darbu, tas ir pieejams gan tiem, kas strādā algotu darbu, gan tiem, kas nav darba ņēmējs, ir radošo jomu pārstāvis (saņem autoratlīdzību), darbojas kā brīvprātīgais u.tml.

BPI jāspēj glābt no materiālas nabadzības un jādod iespēja piedalīties sabiedriskajos procesos (saskaņā ar ES standartiem - 60 % no vidējā jeb medianālā neto ienākuma valstī).

Piemēram, Latvijā 2019. gadā nabadzības riskam bija pakļauti 21,6 % jeb 407 tūkstoši iedzīvotāju. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, šo iedzīvotāju ekvivalentie rīcībā esošie ienākumi bija zem nabadzības riska sliekšņa - 441 eiro mēnesī. Garantētie minimālie ienākumi (GMI) Latvijā ir noteikti 20% apmērā no ienākumu mediānas.

Valstīs, kur lielākajai daļai iedzīvotāju ir zemi ienākumi un līdz ar to medianālais ienākums ir zems, pamatienākuma summas noteikšanai jāizmanto alternatīvs kritērijs, piemēram, preču un pakalpojumu grozs, lai garantētu cilvēka cienīgu un materiāli nodrošinātu dzīvi un pilnīgu līdzdalību sabiedrībā.

Eiropas pilsoņu iniciatīvas „Sākt beznosacījuma pamatienākumu visā ES” iesniedzēji prasa Eiropas Komisijai „nākt klajā ar priekšlikumu par tādu beznosacījuma pamatienākumu ieviešanu visā ES, kas samazinātu reģionālās atšķirības. Ar nolūku stiprināt ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju. (Kohēzijas politika — izlīdzināšanas, atšķirību samazināšanas, labākas saistības politika; Eiropas Savienības realizēts nostādņu un pasākumu kopums, lai izlīdzinātu valstu attīstības līmeni, tādējādi panākot lielāku vienotību un saistību veselumā).

Tādējādi tiks realizēts Eiropas Savienības Padomes, Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas 2017. gada kopīgajā paziņojumā paustais mērķis, proti, ka “ES un tās dalībvalstis arī atbalstīs efektīvas, ilgtspējīgas un vienlīdzīgas sociālās aizsardzības sistēmas, lai garantētu pamatienākumus ar mērķi novērst nevienlīdzību.”

BPI ir pasākums, ar ko paredzēts sasniegt galvenajos Eiropas Savienības dokumentos izvirzītos mērķus — cilvēka cieņu, brīvību un vienlīdzību. (https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2020/000003_1v).

Nepieciešamo parakstu daudzums

Regulas (ES) 2019/788 Par Eiropas pilsoņu iniciatīvu 3. panta 1. punkta b) apakšpunktā noteikts, ka viens no Eiropas pilsoņu iniciatīvas derīguma nosacījumiem ir tas, ka vismaz vienā ceturtdaļā dalībvalstu parakstītāju skaits ierosinātās pilsoņu iniciatīvas reģistrācijas brīdī ir vismaz vienāds ar minimālo skaitu, kas ir norādīts Regulas I pielikumā. Latvijas gadījumā tie ir 5640 paraksti. Taču pēc proporcionalitātes principa, lai varētu sasniegt 1 miljonu parakstu visā ES, Latvijai būtu jāsavāc 11348 paraksti. Līdz šim Latvijā iniciatīvu ir parakstījuši nedaudz vairāk kā 3290 Latvijas pilsoņi no 5640 vajadzīgajiem, kas ir 58,37% no minimālā parakstu

skaita. Neraugoties uz nelielo informāciju par šo iniciatīvu medijos, mūsu valsts paraktu vākšanā izvirzījusies trešajā vietā Eiropā. Kopumā Eiropas Savienībā ir savākti apmēram 136897 paraksti, kas ir 13,69% no 1 miljona.

Pirmie laimīgie

Lai ES pilsoņi varētu izmēģināt, ko nozīmē regulāri saņemt BPI, iniciatīvas iesniedzēji kopā ar saviem atbalstītājiem no nevalstiskās organizācijas “UBI4ALL” šī gada 16. jūnijā rīkoja pirmo Eiropas Savienības beznosacījuma pamatienākuma izlozi – 800€ mēnesī, kurus varēs saņemt ik mēnesi vienu gadu (800 € reiz 12 mēneši ir 9600 € gadā). Kopš 17. jūnija ES pilsoņi var pieteikties uz otro BPI izlozi. Tie, kuri bija reģistrējušies pirmajai, automātiski pretendē arī uz otro BPI izlozi. Tajā var piedalīties jebkurš Eiropas Savienības pilsonis, kurš ir sasniedzis 16 gadu vecumu. Izloze tiek finansēta tikai no pilsoņu ziedojumiem, izmantojot pūļa finansējumu. Viena pilsoņa pamatienākuma finansēšanai ir nepieciešams savākt 9600 €. Šī raksta sagatavošanas brīdī otrajai izlozei pieteikušies jau 16226 pilsoņi, un līdz šim saziēdoti 639 €, taču pirmajā izlozē laimīgo lozi ieguva Lūsija no Francijas. Mājas lapa, kurā var pieteikties izlozei ir <https://ubi4all.eu/lv/>. Arī jūs varat kļūt par vienu no pirmajiem laimīgajiem.

Latvijā maz zina un runā

Kas gan padarījis beznosacījuma pamatienākumu par tik aktuālu tēmu un kādēļ Latvijā par to ir tik maz zināms? Pasaules pieredze ir pietiekami plaša – ir veikti vairāki eksperimenti, pētījumi un datu analīze, kas pierāda, ka izmaksājot pamatienākumus, tiek sasniegts pozitīvs ekonomiskais un sociālais efekts. Tādēļ ārvalstīs patlaban par šo tēmu plaši diskutē.

Diemžēl Latvijā izvairās runāt par visu, kas vērš uzmanību sociālai sistēmai. Pirmais noliedzošais arguments parasti ir neizpratne - kā var maksāt naudu tāpat vien? Bet BPI nav nauda tāpat vien, tā ir dividende par mūsu ikkatra ieguldījumu no senatnes līdz mūsdienām. Mēs visi dzīvojam sabiedrībā, kurā līdzdarbojamies. Sabiedrība veido valsti, bet valstis – valstu savienības. Ir tikai godīgi, ka mēs saņemam atpakaļ nelielu tiesu no sava devuma.

Jāņem vērā, ka uz mūsu domāšanas veidu lielu iespaidu ir atstājis okupācijas laiks, tādēļ bieži neuzdrošināmies domāt plašāk jeb ārpus rāmjiem. Vēl jo vairāk, ja finanšu ministrs uzreiz iebilst, kas tas ir pārāk dārgi. Rodas jautājums, vai valstij savi iedzīvotāji var kļūt par dārgu? Šajā gadījumā runa ir par BPI visā Eiropas Savienībā, ne tikai kādā no dalībvalstīm. Valstis ir

ieguvējas, jo izdevumi dažādu funkciju nodrošināšanai var samazināties, jo to nodrošināšanā iesaistās tās iedzīvotāji. Par to izvērstāk kādā no nākamajiem rakstiem.

Pasaules pieredze

Runājot par pasaules pieredzi, jāteic, ka tā ir ļoti plaša. Vietnē <https://basicincome.stanford.edu/experiments-map/> ir iespējas uzzināt vairāk par katru notikušo, esošo vai plānoto pamatienākumu eksperimentu visā pasaulē. Šajā kareitē jūs atradīsiet detalizētu informāciju par eksperimentu norises vietu, laiku, dalībnieku skaitu, eksperimenta atbildīgajām iestādēm, pamatienākumu apjomu u.c. svarīgu informāciju, tai skaitā saites uz projektu mājas lapām.

Jāpiebilst, ka ne visos garantēto ienākumu eksperimentos ticis izmaksāts **beznosacījuma pamatienākums**. Visbiežāk tiek piemērots **universālais pamatienākums**. Kāda ir atšķirība? Ja beznosacījuma pamatienākums ietver sevī visus četrus iepriekš pieminētos kritērijus (vispārējs, individuāls, tas tiek izmaksāts bez nosacījumiem un ir pietiekami augsts), tad universālajam pamatienākumam kāds no kritērijiem var iztrūkt. Kā piemēru var minēt Somijas eksperimentu, kurā atlasīja personas, kuras bija reģistrējušās kā bezdarbnieki. Tātad tika piemērots nosacījums – bezdarbnieks (universāla cilvēku grupa).

Brazīlijas sociālās programmas Bolsa Família mērķgrupu veido nabadzībā vai galējā nabadzībā esošas ģimenes, nevis ikviens indivīds, tātad arī šis pamatienākumu izmaksas veids ir universāls. Taču izmēģinājuma eksperimentus Namībijā un Indijā veica saskaņā ar visiem beznosacījuma pamatienākuma kritērijiem. Arī Vācijas Mein Grundinkommen eksperimentā, kas noris patlaban.

Pozitīvie rezultāti runā paši par sevi. Piemēram, Stoktonas pilsētā (ASV) notikušajā garantētā pamatienākuma projektā „SEED”, kurā 125 pilsētas rezidenti ik mēnesi saņēma 500 ASV dolārus divu gadu garumā fiksēja, ka:

- garantētie ienākumi samazināja ienākumu svārstības vai mājāsaimniecību ikmēneša ienākumu svārstības - programmas sākumā par neparedzētiem izdevumiem ar skaidru naudu vai naudas ekvivalentu varēja samaksāt tikai 25% saņēmēju. Vienu gadu pēc tam jau 52% projekta dalībnieku;
- garantētie ienākumi saņēmējiem ļāva atrast pilnas slodzes darbu - 2019. gada februārī 28% saņēmēju bija pilna laika darbs, gadu vēlāk 40% saņēmēju bija nodarbināti uz pilnu slodzi;

- garantēto ienākumu saņēmēji bija veselīgāki, tiem bija mazinājusies depresija un trauksme, uzlabojās pašsajūta;
- garantētie ienākumi mazināja finansiālo trūkumu, radot cilvēkiem jaunas iespējas, lai spētu pašnoteikties, izdarīt izvēles, izvairīties jaunus mērķus un uzņemties risku.

https://static1.squarespace.com/static/6039d612b17d055cac14070f/t/6050294a1212aa40fdaf773a/1615866187890/SEED_Preliminary+Analysis-SEEDs+First+Year_Final+Report_Individual+Pages+.pdf

2018. gadā Kanādā projekta „The New Leaf” eksperimentā izmantoja novatoriskas stratēģijas - 50 bezpajumtniekiem, kuri savas mājas bija zaudējuši relatīvi nesēn, tika izsniegts vienreizējs skaidras naudas maksājums 7500 CAD (aptuveni 5103 EUR). Eksperimenta dalībnieki šo naudu varēja tērēt, kā paši vēlējās. Rezultāti bija pārsteidzoši! Nedaudz vairāk kā 50% viņi iztērēja pārtikai un īrei, 15% - medikamentiem un rēķinu apmaksai, bet 16% - transportam un apģērbam. Izdevumi alkoholam, cigaretēm un narkotikām samazinājās vidēji par 39%. Pētījumā tika atklāts, ka atbrīvojās vietas patversmēs. Gada laikā patversmju sistēma par vienu personu ietaupīja 8100 Kanādas dolārus (aptuveni 5511 EUR). Šī eksperimenta rezultāti liek pārdomāt pastāvošās sociālās sistēmas efektivitāti.

<https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/new-leaf-project-results-1.5752714>

Plaši pazīstams ir arī cits *Mincome* eksperiments Kanādā, kas notika 20. gadsimta septiņdesmitajos gados. Analizējot tā rezultātus, veselības ekonomiste Evelīna Forže (*Evelin Forget*) atklāja, ka četros gados būtiski uzlabojies projekta dalībnieku veselības stāvoklis. Hospitalizācija samazinājās par 8,5%. Mazinājās garīgās veselības problēmas, tādēļ bija mazāk ar alkoholu saistītu nelaimes gadījumu un hospitalizāciju. Samazinājās ģimenes ārstu apmeklējumu skaits.

„Es gribēju uzzināt, vai nabadzība ietekmē cilvēku veselību, un šie rezultāti ir patiešām interesanti. Veselības uzlabojumi bija tiešs rezultāts cilvēku ienākumu drošībai,” atzīst E.Forže.

<https://www.bbc.com/worklife/article/20200624-canadas-forgotten-universal-basic-income-experiment>

Tātad runa ir par veselības sistēmas atslogošanu no pacientiem (līdz ar to arī veselības sistēmas izdevumu samazināšanu), kuru veselības stāvoklis uzlabojās regulāru garantēto ienākumu dēļ, kas savukārt veicināja izvēršties veselīgāku dzīvesveidu.

Mainās dzīvesveids

Stress, nepietiekams un neveselīgs uzturs var izraisīt dažāda veida saslimšanas. Mūsdienu dzīves stils un ienākumu līmenis Latvijā rada milzīgu slogu veselības sistēmai. 2019. gadā vairāk nekā 26% Latvijas iedzīvotāji bija nonākuši zem nabadzības riska sliekšņa. 2020. gadā sekoja Covid-19 pandēmija ar visām no tā izrietošajām sekām.

GMI 109 € ir četras reizes mazāks par nabadzības riska sliekšni. Tas daudzus iedzen strupceļā, no kura bez ārējas palīdzības izkļūt nav iespējams. Latvija ir arī to valstu vidū, kurā cilvēki ilgstoši dzīvo stresa situācijā, vairāk nekā ceturtdaļa valsts iedzīvotāji nevar atļauties veselīgu pārtiku, nerunājot par citām sadzīvīskām lietām.

Beznosacījuma pamatienākumi stimulē cilvēku iesaisti savas dzīves uzlabošanā. Līdz šim veiktie izmēģinājuma eksperimenti ļauj izdarīt secinājumus, ka ieguvumi ir daudz lielāki par sociālajā sistēmā ieguldītajiem līdzekļiem. Izmaksātos pamatienākumus cilvēki izlieto efektīvāk, nekā to var nodrošināt valsts sociālās apdrošināšanas sistēma. Ieviešot BPI, mēs varēsim ne tikai ātrāk atkopties pēc Covid-19 radītajām sekām, bet varēsim sagatavoties dažādām pārmaiņām. Viena no tādām ir saistīta ar automatizāciju un robotizāciju.

Automatizācija, robotizācija un darbs

Interneta vietnē futurism.com ir publicēta informācija par robotizācijas riskam pakļautajām profesijām, kā arī valstīm, kuras visvairāk pakļautas šim riskam. Tā, piemēram, 99% apdrošināšanas jomā strādājošiem, 97% lauksaimniecībā strādājošajiem, 88% celtniecības darbiniekiem, 97% ātrajā ēdināšanā nodarbinātie, 79% transporta līdzekļu vadītāji un 68% pasta darbinieki var zaudēt darbu automatizācijas, robotizācijas ieviešanas rezultātā un mākslīgā intelekta izmantošanas dēļ (<https://futurism.com/images/universal-basic-income-answer-automation>).

Ikdienā to izjūtam arvien biežāk, piemēram, lielveikalu pašapkalpošanās kases. Protams, ikviens, kurš pats izpilda kasiera darbu, atlaidi par produktiem nesaņem, toties šāda darba automatizācija veikalniekiem nāk tikai par labu – nav jāalgo darbinieks, nav jāpiešķir apmaksāts atvaļinājums, nav jāstimulē veikt savus pienākumus labāk, neslimo un nerunā pretī, nepieprasīs labākus darba apstākļus vai lielāku darba algu. Par automatizētu darba vietu nav jāmaksā sociālās iemaksas, to var izmantot arī visu diennakti. Vien nepieciešama regulāra apkope. Roboti ir kļuvuši īpaši pieprasīti tieši patlaban, kad ir jāievēro piesardzības normas, lai pandēmijas laikā nesašlimtu.

Eiropas Komisijas mājas lapā ievietotā informācija liecina, ka līdz 2030. gadam 45% -60% no visiem darba ņēmējiem Eiropā varētu tikt pakļauti automatizācijai un robotizācijai. Lai apgūtu jaunu profesiju vai iegūtu jaunas prasmes, cilvēkiem ir nepieciešams gan laiks, gan nauda. Latvijas pieredze rāda, ka darba devējs visbiežāk izvēlas jau apmācītu darbinieku. Apmācība prasa laiku, kas uzņēmējam nozīmē – naudu.

Latvijā šī gada maijā faktiskais bezdarba līmenis pēc CSP datiem bija 7,9%, kas nozīmē, ka varētu tikt atrasti darbinieki ar nepieciešamajām prasmēm. Tajā pat laikā jāatceras par iespējamo automatizāciju un robotizāciju, kas daudzus padarīs par bezdarbniekiem. Beznosacījuma pamatienākums kā alternatīvs risinājums sniegtu finansiālo drošību un arī iespējas būt elastīgiem - apgūt jaunas prasmes, meklējot brīvās darba vietas.

https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/topic/changing-nature-work/new-technologies-automation-work-developments_en

Iespējams daudzi iebildīs – ja tiks saņemts beznosacījuma pamatienākums, tad cilvēki nestrādās. Jā, cilvēki nestrādās, bet tikai pie sliktā darba devēja, kurš maksā neadekvāti zemu atalgojumu, vai neievēro darba likumus un tikumus. Kā rakstīja Igaunijas Eiropas pilsoņu iniciatīvas “Sākt beznosacījuma pamatienākumu visā ES” koordinators Jānus Nurmoja (*Jaanus Nurmoja*), neviens vairs nestrādās par prostitutām, un šāds scenārijs gan varētu piepildīties.

Izmēģinājuma projektos gūtie fakti rāda, ka cilvēki strādā vairāk, nekā pirms BPI saņemšanas. Darbu pārtrauc jaunās māmiņas, kuras ilgāk vēlas audzināt savus bērnus pašas, bērni, kuri naudas trūkuma dēļ ir spiesti strādāt, nevis iet skolā. Darbu pārtrauc jaunieši, kuri vēlas pilnībā nodoties studijām. Darbu iepriekš minēto iemeslu dēļ pārtrauc aptuveni 2-3% no visiem pamatienākuma saņēmējiem. Uzdodiet sev jautājumu, kā jūs pats rīkotos, ja ik mēnesi saņemtu BPI? Vai jūs vairs nestrādātu? Iespējams, ka jūs būsit ar mieru strādāt pat par diezgan zemu atalgojumu, ja tas ir jūsu sirds darbs, ja darba vietā tiksiet novērtēti, ja padarītais sniegs gandarījumu. Pamatienākumi nodrošinās nepieciešamo stabilitāti.

Līdzsvaro dažādas attiecības

BPI līdzsvaro dažādas attiecības, jo dod iespēju ikvienam indivīdam nostāties līdzvērtīgā pozīcijā. Piemēram, iespēju pateikt „nē” sliktam darba devējam un vardarbīgām attiecībām. Tas dod pamatu, lai mēs varētu attīstīt arī valsts iekšējo tirgu. Daudzi no mums iegādātos Latvijā

ražoto precī, ja vien tā nebūtu par dārgu mūsu maciņiem. Ne mazums atgrieztos uz dzīvi Latvijā, ja bija spiesti izbraukt, lai pelnītu naudu. Daudzi uzsāktu savu mazo biznesu, apgūtu ko jaunu utt. Mēs būtu izpalīdzīgi, devīgi un cilvēcīgi, jo tāda ir cilvēka daba. Un pat palielinātos nodokļu maksājumi valsts budžetā, jo būtu lielāka naudas aprīte.

Darba algas ilgstoši stagnē un valsts šo stagnāciju uztur, nosakot zemu minimālo algu. Kādēļ lai maksātu vairāk, ja likums atļauj nodarbināt par 500 € plus sociālās iemaksas apmēram 170 €, neraugoties uz to, ka alga uz rokas paslīd zem nabadzības riska sliekšņa. Kur gan tu, cilvēk, liksies, ja gribēsi izdzīvot, tādēļ strādāsi arī par minimālo algu. Bet tā nav cilvēka cienīga dzīve – būt strādājošam nabagam. Šāda situācija valda ne jau tikai Latvijā. Cilvēcīgums meklē savu ceļu, kā noturēties uz palikšanu. Tādēļ tik daudzi eiropieši šobrīd runā par beznosacījuma pamatienākuma ieviešanu visā ES.

Viss ir savstarpēji saistīts. Saņemot beznosacījuma pamatienākumus, mēs ar vienu šāvienu varētu noņemt vairākus zaķus. Izmaksājot BPI, ļoti lielā mērā iegūst valsts, jo daļu no savām funkcijām veiks paši iedzīvotāji. Piemēram, vairs nebūs aktuāla bāreņu uzaugšana institūcijās, jo būtu pietiekoši daudz audžu vecāku, kuri varētu atļauties vairāku bērnu audzināšanu. Vai cits piemērs, ja mums būtu dota iespēja izvēlēties, mēs pirktu dabai draudzīgus produktus, varētu atļauties domāt zaļi. Varētu pievērsties darbam dažādās biedrībās un apvienībās, risināt dažādus problēmjautājumus.

Un, jā, varētu uzplaukt arī demokrātija, jo mums būtu līdzekļi laikrakstu un žurnālu iegādei, attīstītos kvalitatīvā žurnālistika, jo preses izdevumi nebūtu atkarīgi no ekonomiskiem grupējumiem un reklāmām, bet tos iegādātos Latvijā dzīvojošie cilvēki.

BPI ir arī valsts drošības jautājums. Trūkumā nonākušie biežāk izdara noziedzīgus nodarījumus. Šādos apstākļos cilvēki arvien vairāk seko ekstrēmistiskiem aicinājumiem un populistiem, vēlēšanās ir gatavi savu balsti atdot pret naudu vai kādu apsolutu labumu, tiem zūd ticība valstij un medijiem, ļaudis var noticēt dažādām viltus ziņām un sazvērestības teorijām. Mums ir svarīgi, lai tas nenotiktu.

Īss ieskats pamatienākumu vēsturē

Kā tiek minēts vietnē <https://basicincome.org/history/>, beznosacījuma pamatienākumu ideju pirmo reizi izteicis Tomass Spenss (*Thomas Spence*) 18. gadsimta beigās, bet 19. gadsimta vidū - Džozefs Šarlērs (*Joseph Charlier*). Pamatienākumi bija īslaičīgu nacionālo debašu temats Anglijā ap 1920. gadu un Amerikas Savienotajās Valstīs ap 1970. gadu (ieviešot arī tādu pamatienākumu eksperimentu kā *Mincome*). Ap 1980. gadu debates atkal atsākās Rietumeiropā un lēnām izplatījās, bet kopš 2016. gada ieguva popularitāti visā pasaulē.

2020. gada ASV prezidenta vēlēšanu kandidāts Endrjū Jengs (*Andrew Yang*) kā savas priekšvēlēšanu platformu bija izvirzījis pamatienākumu ieviešanu 1000 ASV dolāru apmērā katram ASV pilsonim no 18 gadu vecuma, pamatojot to ar ekonomisko efektivitāti. Aprēķini rāda, ka šādas summas izmaksa pieaugušajiem ASV var palielināt ekonomiku par 2,48 triljoņiem USD un pēc astoņiem gadiem palielinātu iekšzemes kopproduktu par 12,56 % (<https://www.cnbc.com/2017/08/31/1000-per-month-cash-handout-would-grow-the-economy-by-2-point-5-trillion.html>).

Taču pirms beznosacījuma pamatienākuma idejas ir runāts par garantēto minimālo ienākumu. Tiek uzskatīts, ka Tomasa Mora (*Thomas More*, 1478-1535) tuvs draugs, humānists Huans Luiss Vives (*Juan Luis Vives [Joannes Ludovicus Vives]* (1492-1540) bija pirmais, kurš argumentēja par pamatienākumiem un izstrādāja detalizētu shēmu, balstoties gan uz teoloģiskiem,

gan pragmatiskiem apsvērumiem. Viņu var uzskatīt par valsts pārvaldītas minimālā ienākuma shēmas idejas patieso tēvu un daudzu mūsdienu valsts palīdzības shēmu priekštecī.

1526. gadā bukletā ar nosaukumu *De Subventione Pauperum* („Par palīdzību nabadzīgajiem”), H.L.Vives ierosināja, ka Briges pilsētas vadībai jāķļūst atbildīgiem par iztikas minimuma nodrošināšanu visiem tās iedzīvotājiem. Aicināja to darīt nevis taisnīguma, bet gan morāli nepieciešamas labdarības dēļ. Pēc H.L.Vives uzskatiem nabadzīgos būtu jānodrošina ar darbu, ne tikai jāsniedz labdarība.

Visticamāk Vives argumenti iedvesmoja flāmu Ipras pilsētas vadītājus, jo līdzīgu shēmu tā ieviesa dažus gadus vēlāk. Tas veicināja domāt un rīkoties citādi, lai sniegtu atbalstu nabadzīgajiem. Vives traktāts ir pirmā sistemātiskā sociālās domāšanas un institucionālās reformas tradīcijas izpausme un liecina par sabiedrības līdzjūtību. Neskatoties uz grūtībām un šaubām, tā laika domātāji publisko palīdzību padarīja par būtisku valdības funkciju.

Monteskjē grāmatā *L'Esprit des Lois* (1748) raksta: “Valsts ir parādā visiem saviem pilsoņiem drošu iztiku, pārtiku, piemērotu apģērbu un dzīvesveidu, kas nekaitē viņu veselībai”.

Šis domāšanas veids noveda pie visaptverošu, valsts finansētu garantētu minimālo ienākumu shēmu izveides arī mūsdienās - 2019. gadā Itālijā *Reddito di Cittadinanza*, 2020. gadā Spānijā *Ingreso Minimo Vital* un citi.

Šī informācija ir sagatavota ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas atbalstu caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu “Aktīvo iedzīvotāju fonds”. Par publikācijas saturu atbild projekta “Eiropas pilsoņu iniciatīvas „Beznosacījumu pamatienākumu ieviešana visā ES” aktualizēšana Latvijā” īstenotāji - Biedrība „Vecdaugavieši”, projekta numurs: AIF/2021/R/31.

